

Remissyttrande

Datum 2025-04-22

Diarienummer RS 2025-00584

Justitiedepartementet

Ert diarienummer Ju2025/00072

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)

Västra Götalandsregionen (VGR) har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2). VGR lämnar synpunkter på betänkandets delar om rätt till abort, ett generellt skydd mot diskriminering, återkallelse av medborgarskap samt möjligheten att begränsa föreningsfriheten i förhållande till kriminella sammanslutningar.

5.8.1 Rätten till abort bör ges grundlagsskydd

VGR instämmer med kommittén som anser att rätten till abort och de intressen som den skyddar är av så stor betydelse att rättigheten bör komma till uttryck i regeringsformen (RF). Genom att införa rätten till att avbryta en graviditet i grundlagsbestämmelsen skyddas den grundlagsläggande fri- och rättigheten, en stabilitet säkerställs utifrån ett rättighetsperspektiv och förstärkning sker av skyddet för den gravidas självbestämmande. Det ger också en tydlig markering och ett signalvärde om betydelsen av denna rättighet utifrån personens och samhällets perspektiv samt ett tydligt internationellt ställningstagande. Detta samstämmer med förslag till förändring till ny lydelse av EU:s rättighetsstadga: Artikel 3.

Postadress:

Regionens Hus

462 80 Vänersborg

Besöksadress:

Residenset, Torget

Vänersborg

Telefon:

010-441 00 00

E-post:

regionstyrelsen@vgregion.se

Webbplats:

www.vgregion.se

VGR vill särskilt lyfta att möjligheten till sen abort är viktig för våldsutsatta kvinnor, där det sexuella våldet är framträdande. Om rätten till abort blir grundlagsskyddad kommer rätten till abort skyddas, men de detaljerade bestämmelserna såsom vilken vecka aborträtten sträcker sig till regleras i abortlagen. VGR anser att kommittén kunnat vara mer noggrann i sin utredning och problematisering kring frågan om hur förslaget förhåller sig till regleringen på hälso- och sjukvårdsområdet.

VGR ser positivt på det inkluderande språket i kommitténs betänkande och förslag på nya lydelse i grundlagen, när det kommer till rätten att avbryta en graviditet. För att stödja personcentrerat förhållningssätt i hälso- och sjukvård kan lagtexten på ett tydligare sätt uttrycka att det handlar om människor och personer, och då kan till exempel ”personen som är gravid” vara ett uttryck som är mindre objektifierande än ”den som är gravid”. På så sätt kan utgångspunkten att människan är en självständig person med egna känslor, tankar och rättigheter stärkas även i lagtextens formuleringar.

Asylsökande och personer som vistas i Sverige utan nödvändigt tillstånd (papperslösa) har, enligt lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande med flera och lagen (2013: 407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar, rätt till vård som inte kan anstå. VGR tar därmed avstånd från förslaget att införa särskilda begränsningar för utländska medborgares rätt att avbryta en graviditet i Sverige, vilket föreslås i kap. 10 RF, och utvecklas i kap 10.2. VGR:s uppdrag och skyldighet är att erbjuda god och jämlik vård.

Sjukvård på lika villkor är en grundläggande mänsklig rättighet, vilket står i hälso- och sjukvårdslagen och i diskrimineringslagen. Förutom de uppenbara riskerna för personer som är i behov av god och säker abortvård riskerar begränsningar för vissa utlänningar att ställa regioner och dess personal i extremt svåra etiska ställningstaganden där riskerna för osäkra, olagliga och riskfyllda aborter i stället ökar. VGR framför att förslaget från kommittén saknar en riskanalys utifrån rätten till vård eller

andra grundläggande mänskliga rättigheter, eller konsekvenser kring hur förslaget bryter mot internationella överenskommelser.

6.6.1 Bör ett generellt skydd mot diskriminering införas i regeringsformen?

VGR anser att det hade underlättat för remissinstansen att göra en egen bedömning av frågan om ett generellt skydd mot diskriminering, om kommittén hade skrivit fram utredningens egna slutsatser om för- eller nackdelarna överväger. Kommittén har gjort en grundlig analys och borde kunna göra en egen bedömning i sak, oavsett det parlamentariska läget. I utredningen beskrivs motargument mot att införa ett generellt skydd mot diskriminering. VGR vill lyfta att andra värden, som symbolvärde och principiella värden, också bör beaktas vid övervägande om att stärka skyddet för fler utsatta grupper i samhället. Dessa värden bör väga lika tungt i utredningens analys av grundlagsskydd mot diskriminering som de gör i utredningens analys av grundlagsskydd av aborträtt.

VGR instämmer inte i att ett sådant tillägg ska utgöras av ett generellt diskrimineringsförbud. Ett generellt skydd, som ersätter de exempel på områden som omnämns i dagens 2 kap. RF riskerar att få följden att grupper och människor som befinner sig i utsatthet utsätts för än mer diskriminering än idag. VGR ser i stället att ett tydliggörande om principen om alla människors lika värde och rättigheter bör handla om att understryka det allmännas skyldighet att arbeta för att uppfylla de mänskliga rättigheterna för varje människa.

Därtill ser VGR att det är viktigt att de områden som idag står utskrivna i 2 kap. RF kvarstår, samt att tillägg om könsidentitet och könsuttryck bör göras. Könsidentitet och könsuttryck utgör diskrimineringsgrund i den svenska diskrimineringslagen, och lyfts inte fram i nuvarande skrivelse i 2 kap. RF. Att queera och transpersoner, tillsammans med homo- och bisexuella personer, har sämre hälsa än övriga befolkningen visar forskningen. Det gäller framför allt psykisk hälsa, och hälsoskillnaderna

förklaras med att målgruppen i högre utsträckning utsätts för diskriminering, hot och våld från omgivningen.

7.9.1 Bör möjligheterna att meddela föreskrifter om frantagande av medborgarskap utökas?

VGR är kritiskt till utredningens förslag om att kunna meddela föreskrifter om frantagande av medborgarskap. VGR anser att RF 2 kap 7 § bör kvarstå enligt nuvarande lydelse. Utredningen menar att endast personer som innehar dubbla medborgarskap ska kunna frantas sitt svenska medborgarskap, för att undvika att staten bidrar till att människor försätts i statslöshet. Resonemanget som förs beaktar dock bara den juridiska aspekten av medborgarskap, men VGR:s bedömning är att utredningen saknar en analys av vad det praktiskt kommer att innebära för personer vars "andra medborgarskap" (det icke-svenska) inte går att bruka i praktiken. Det rör till exempel stater där personen riskerar att förföljas eller utsättas för tortyr eller frihetsberövande vid återvändande till landet. Att under dessa omständigheter frantas sitt svenska medborgarskap innebär i praktiken att personen blir statslös.

VGR bedömer att förslaget i praktiken skulle bidra till att skapa två typer av svenska medborgarskap, där de som har dubbla medborgarskap kan förlora sitt svenska medborgarskap om det bedöms enligt föreslagna kriterier. VGR hänvisar till den tidigare Utvisningsutredningen (SOU 1994:33) som utrett medborgarskapsärenden och framhåller riskerna med att skapa två typer av svenskt medborgarskap.

VGR ser med oro på vilka hälsokonsekvenser två typer av medborgarskap riskerar att leda till för alla personer i landet som innehar dubbelt medborgarskap. Att en grupp medborgare har ett slags villkorat medborgarskap, och därmed inte är lika inför lagen riskerar att skapa ännu större otrygghet, ohälsa och ojämlika villkor för en redan särskilt utsatt grupp med högre ohälsa och lägre tillit till samhället inklusive hälso- och sjukvården. VGR bedömer att förslaget riskerar att leda till ytterligare

polarisering och segregation. Utifrån vad som beskrivits ovan vill VGR också lyfta risken att personer med dubbla medborgarskap väljer att avsäga sig sitt icke-svenska medborgarskap. Förutom hälsoaspekter förlorar personen också möjligheten att påverka i ursprungslandet, genom till exempel röstning i allmänna val. VGR ser det som en brist i utredningen att dessa risker inte finns med i analysen av förslaget. Inför så stora förändringar i grundlagsstadgade rättigheter bör alla aspekter av olika risker beaktas i analysen.

Mot bakgrund av de risker förslaget medför, som beskrivits i yttrandet, bedömer VGR att ett mer proportionerligt sätt att nå förslagets syfte är att stärka upp processen kring medborgarskapet, och inom ordinarie process förebygga att människor erhåller medborgarskap på felaktiga grunder. VGR anser att utredningen brister i analysen av barnets rättigheter i delen om grundlagsskyddet för rätten till medborgarskap. Utredningen saknar en prövning och analys av barnets bästa.

8.6.1 Det bör införas utökade möjligheter att begränsa föreningsfriheten

VGR instämmer i att insatser för att motverka den organiserade brottsligheten behöver göras, men vill understryka vikten av att dessa insatser sker i linje med mänskliga rättigheter och inte kränker dessa. Rätten till föreningsfrihet får inte inskränkas på ett sätt som sker oproportionerligt och som får effekten att det begränsar föreningsfriheten för sammanslutningar som inte har någonting med organiserad brottslighet att göra. Vikten av ett aktivt civilsamhälle är grundläggande i ett samhälle som värnar mänskliga rättigheter, och en viktig beståndsdel för att upprätthålla tillit och gemenskap i samhället. VGR tillägger att det sker på bekostnad av mänskliga rättigheter och riskerar en rättsosäkerhet. VGR anser att ifall det grundlagsfästa skyddet för människans fri- och rättigheter urholkas, bör det vara säkerställt att enbart de kriminella sammanslutningar som förslaget syftar till att ingripa mot blir lidande.

8.6.2 Det bör införas ett nytt begränsningsändamål

VGR understryker vikten av att väldigt tydliga kriterier behövs för vad som gäller som kriminell verksamhet. En begränsning av föreningsfriheten riskerar annars att få negativa konsekvenser för icke-kriminella sammanslutningar. Betänkandet framhåller också att det behöver göras prövning bland annat kring kravet om proportionalitet i ett efterkommande lagstiftningsarbete om den nya begränsningen. VGR vill här framhålla vikten av att dessa prövningar tar ett helhetsgrepp utifrån mänskliga rättigheter, och att konsekvenser av lagförslag utifrån mänskliga rättigheter tydligt redovisas.

VGR framhåller vikten av att barnets rättigheter enligt FN:s barnkonvention respekteras och alla insatser som görs kopplat till det här området sker utifrån ett barnrättsperspektiv. VGR understryker betänkandets avsaknad av en prövning/analys av barnets bästa på förslaget, vilket enligt FN:s barnkonvention ska göras vid alla åtgärder som berör barn.

Regionstyrelsen

Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson

Regionstyrelsens ordförande

Ann-Charlotte Järnström

Tf. regiondirektör